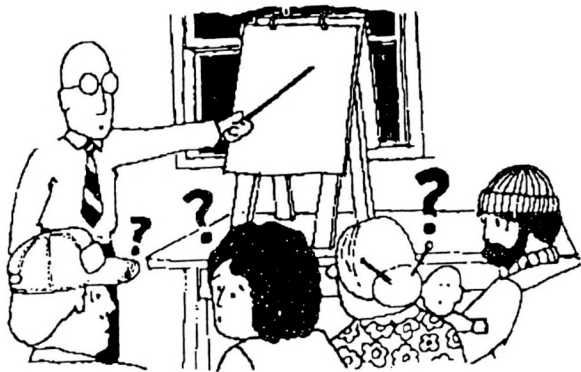

Efektívna práca s verejnosťou môže mať mimoriadny význam pre úspešný priebeh procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie. V jeho počiatočných štádiách umožňuje odhaliť a porozumieť názorom verejnosti a záujmových skupín v danej lokalite. Takto získané informácie garantujú širšiu škálu posudzovaných problémov, a tým väčšiu objektivnosť posudzovania. Slúžia aj ako signál pre minimalizáciu vplyvov, ktoré môžu mať veľký miestny význam.

Podľa návrhu zákona NR SR EIA má v počiatočnom štádiu verejnosť 6-týždňovú lehotu (od doručenia zámeru) na písomné podanie pripomienok buď prostredníctvom obce, alebo priamo Ministerstvu životného prostredia SR. V tejto fáze môže zohrať veľmi dôležitú úlohu obec s právomocami, ktoré jej dáva Zákon o obecnom zriadení (č. 369/1990 Zb., v znení neskorších predpisov NR SR 43/1993 Z. z.). Iniciatívne môže rozšíriť prácu s verejnosťou i nad možnosti, ktoré poskytuje návrh slovenského zákona EIA, pretože v tejto fáze zákon vyžaduje len písomné stanoviská od občanov a obce. V mnohých prípadoch, keď sú obyvatelia občiansky neaktívni (pre chorobu, starobu, vzdelanie, nezáujem), je takýto postup pre nich príliš formálny a neposkytuje im dostatok priestoru ani pre prítomnosť informácií o navrhovanej činnosti a ani pre dialóg pripomienkovania. Pre objektivnosť priebehu celého procesu EIA, získanie dôvery občanov a zvolenie vhodných techník pre prácu s verejnosťou je veľmi dôležité podchytiť všetky záujmy už v tomto počiatočnom štádiu.

V záverečnom štádiu procesu EIA má verejnosť prístup k pripomienkovaniu Správy o hodnotení. Návrh zákona EIA vyžaduje jej verejné prerokovanie v dotknutých obciach, tzv. public hearings. Zvoláva ho navrhovateľ v spolupráci s obcou a prizýva ostatné subjekty procesu EIA. Tu majú občania možnosť vyjadriť svoje názory ústne a podať ich aj písomne. Všetky ich pripomienky sú pre Ministerstvo životného prostredia SR záväzným podkladom na vydanie záverečného stanoviska.

**Dana Gindlová
Dagmar Petříková**

Práca s verejnosťou pri posudzovaní vplyvov VDŽ na životné prostredie

Efektívna účasť verejnosti má mimoriadny význam pre úspešný priebeh procesu posudzovania vplyvov určitej činnosti na životné prostredie. Verejnosť má právo byť informovaná o všetkých súvislostiach navrhovanej činnosti a vystupovať ako rovnocenný partner voči všetkým subjektom posudzovania.

Účasť verejnosti v procese posudzovania vplyvov vodného diela Žilina (VDŽ) nebola typickým príkladom. Viac než 20 rokov bola totiž verejnosť informovaná o pripravovanej stavbe. V zmysle vtedy platných predpisov komunikoval s občanmi záujmového územia VDŽ investor (Vodohospodárska výstavba, š. p. Bratislava), najmä o presťahovaní a vyvlastňovaní. Vývoj obcí zo sociálneho i sídelného hľadiska je teda výsledkom dlhodobého pôsobenia tohto faktora a najmä stavebný uzáver zapríčiňnil ich stagnáciu až úpadok.

Stály a systematický prieskum názorov občanov záujmového územia VDŽ prebiehal od apríla 1992, keď investor zriadil na pôde Poľnohospodárskej inžinierskej a poradenskej služby v Žiline Konzultačno-informačné stredisko práce s verejnosťou (KIS). V tom čase sa práve končili práce na východiskovej environmentálnej štúdií k zámeru VDŽ v súlade s požiadavkami pripravovaného návrhu zákona NR SR EIA. Cieľom práce KIS nebola reklama a propagácia VDŽ, ale snaha vyvolať u občanov trpezlivosť a úahu na potrebnosť a účelom výstavby VDŽ. Zriadenie strediska bolo významným prvkom pre prácu s verejnosťou v celom procese posudzovania.

KIS malo tieto úlohy:

- prieskum verejnej mienky k myšlienke výstavby VDŽ,
- zbieranie otázok, podnetov, ponúk na spoluprácu, ako aj sťažností občanov,
- mapovanie nárokov a potrieb obyvateľov, najmä zo strany dotknutých a postihnutých obcí,
- informovanie verejnosti o vývoji priprav VDŽ pri priamom styku v KIS, pri účasti na pohovoroch s občanmi a na schôdzkach orgánov štátnej správy a miestnej samosprávy,
- osвета o výskumných prácach v rámci posudzovania vplyvov VDŽ na životné prostredie,
- poskytovanie informácií zástupcom tlače, rozhlasu a televízie,
- audio-vizuálna, písomná, mapová a modelová dokumentácia VDŽ,
- odovzdávanie získaných podnetov navrhovateľovi (investorovi) zámeru,
- vydávanie a rozširovanie propagačného materiálu,

– organizovanie hromadných návštev skupín obyvateľov v KIS (napr. žiakov a študentov miestnych škôl).

Koordinátor KIS bol v úzkom kontakte s výskumným kolektívom, ktorý pripravoval správy a štúdie v rámci environmentálneho hodnotenia vplyvov VDŽ (1992-1993) a pracovali v ňom aj odborníci pre prácu s verejnosťou. Z prvých prieskumov vyplynulo, že východisková úroveň informovanosti obyvateľov bola povrchná, ale vo všeobecnosti myšlienku VDŽ neodmietali. Najviac vystupovali do popredia otázky kompenzácií, a to požiadavky individuálne (napr. majetkového vysporiadania), ako aj požiadavky obcí (napr. na dobudovanie infraštruktúry). Tieto problémy investor priebežne konzultoval so zástupcami obcí. V obciach sa uskutočnili pohovory o výkupe pôdy a zabezpečení náhradného bývania.

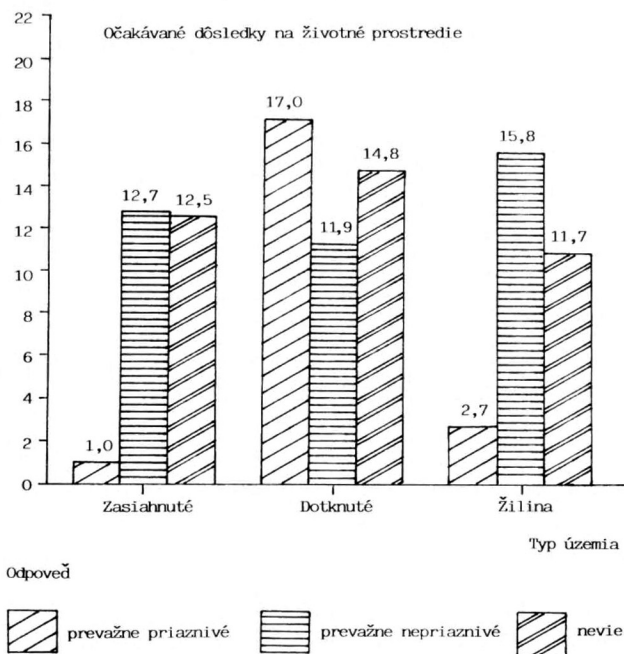
V záverečnej etape procesu posudzovania (v apríli a máji 1993) tím sociológov uskutočnil sociologický prieskum formou anonymnej dotazníkovej akcie. Cieľom bola bližšia špecifikácia názorov verejnosti a získanie objektívnej informácie o postojoch obyvateľov k výstavbe VDŽ a jeho vplyvu na životné prostredie. V záujmovom území sa vyčlenili 3 kategórie obcí:

- postihnuté (Mojš, Mojšova Lúčka, osada Hruštiny),
- dotknuté (Gbeľany, Teplička nad Váhom, Kotrčina Lúčka, Nezbudská Lúčka, Nededza, Strečno a Stráňavy),
- oblasť Žiliny.

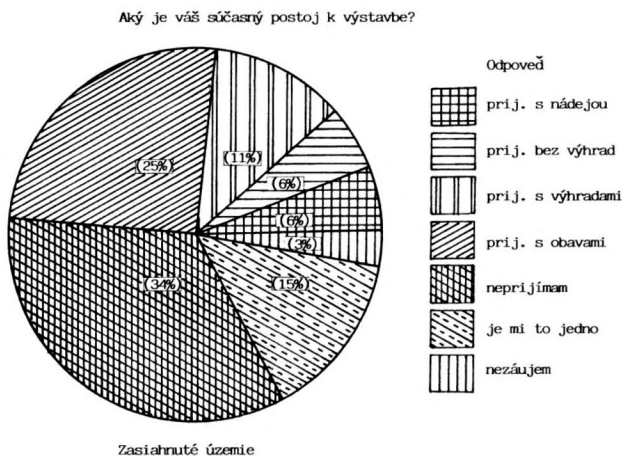
Výber respondentov sa uskutočnil tak, aby sa mohlo dosiahnuť teritoriálne oddelenie interpretácie získaných údajov. Z celého záujmového územia sa vybralo 513 respondentov vo veku od 15 do 70 rokov, z toho 106 z postihnutých obcí, 207 z dotknutých obcí a 200 zo Žiliny. Zisťovali sa napr. všeobecné postoje obyvateľov k VDŽ, názory na jeho očakávané dôsledky na životné prostredie (obr. 1), postoje k vplyvu VDŽ na sídla a názory na rad ďalších problémov, napr. na sídelnú prioritu, majetkovú náhradu, organizáciu výstavby VDŽ, informačné toky a zdroje informácií o VDŽ a aktuálny postoj obyvateľov v jednotlivých kategóriách obcí k výstavbe VDŽ (obr. 2).

Dôležitou súčasťou práce s verejnosťou bola možnosť otvoreného dialógu a verejnej diskusie k výsledkom environmentálneho posudzovania, ktorého súčasťou (zo zákona) je aj posudzovanie vplyvov na obyvateľstvo. Obce v spolupráci s navrhovateľom zámeru (novovytvorenou Akciou spoločnosťou VDŽ) zorganizovali v júni 1993 verejné zhromaždenia postupne v Tepličke nad Váhom, Varíne, Mojši, Strečne, Mojšovej Lúčke, Gbeľanoch, v osade Hruštiny a na záver sa uskutočnila konferencia občanov mesta Žiliny a obcí regiónu. Tieto podujatia sa konali podľa časového harmonogramu, ktorý predstavitelia obcí dohodli s investorom. Obyvateľov pozýval starosta spôsobom, ktorý je v obci obvyklý. Cieľom týchto podujatí bolo verejné prerokovanie syntézovej správy o hodnotení vplyvov VDŽ na životné prostredie.

Pre každú obec bol pripravený osobitný scenár, ktorý sa opiera o výsledky sociologického prieskumu a o aktu-

álne postoje jej obyvateľov k VDŽ. Do každej obce vopred zaslali okrem oficiálnej syntézovej správy aj informatívne prehľadné správy pre občanov, čo bol významný prvok pri príprave týchto podujatí. Verejné prerokovanie správy viedol moderátor spolu s predstaviteľom obce (napr. starostom alebo primátorom, poslancom atď.). Základnú informáciu o pripravovanom zámere VDŽ predniesli zástupcovia investora a projektanta, potom experti referovali o výsledkoch environmentálneho posudzovania. Po krátkej diskusii pokračoval výklad pri paneloch, kde boli rôzne

mapové a grafické podklady (o zámere VDŽ, jeho vplyvoch na životné prostredie, návrhoch opatrení na ich zmiernenie a o výsledkoch sociologického prieskumu). V samostatnom bloku boli vystavené projekty a modely nových obcí, resp. ich častí a variantné projekty rodinných domov, kam by sa mali obyvatelia presídlit.

Diskusia sa niesla v duchu problémov, ktoré odhalil aj sociologický prieskum. Každý občan tu dostal priestor na vyjadrenie svojho názoru. Ukázalo sa, že väčšina problémov a nedorozumení pramenila z neinformovanosti, resp. dezinformovanosti. Záujem a účasť občanov na týchto zhromaždeniach bola vysoká, najmä v obciach, ktoré budú priamo dotknuté výstavbou VDŽ. Cieľom týchto podujatí bolo dospieť k určitej dohode investora s občanmi a stanoviť jej rámcové podmienky. Pre občanov bolo podstatné, aby podmienky boli právne záväzné a kontrolovateľné. Zo všetkých zhromaždení sa vypracovali podrobné záznamy, ktorých správnosť overili predstavitelia obcí.

Verejnými zhromaždeniami sa účasť verejnosti na tomto procese EIA neskončila. Občanom oznámili, dokedy ešte môžu zaslať ďalšie písomné pripomienky alebo stanoviská, či už priamo posudzujúcemu orgánu - Ministerstvu životného prostredia SR, alebo prostredníctvom KIS. Záznamy z verejných zhromaždení i ostatné písomné pripomienky občanov a záujmových skupín slúžili posudzujúcemu orgánu ako významný podklad pri vypracovaní záverečného stanoviska.

Práca s verejnosťou v rámci procesu posudzovania vplyvov VDŽ na životné prostredie sa opierala prevažne o zahraničné skúsenosti a literárne pramene, pričom prihliadala na znenie návrhu zákona NR SR EIA. Najväčší dôraz sa kládol na objektívnu informovanosť širokej laickej a odbornej verejnosti. Dnes už vieme, že hlavným motívom tejto práce musí byť získanie dôvery občana a že ju treba začať už v počiatkových štádiách procesu EIA. Veľký význam pri tom má zapojenie mimovládnych organizácií a záujmových skupín.

Ingrid Belčáková

Účasť mimovládnych organizácií v procese EIA

V júni 1992 sa v Riu de Janeiro uskutočnila Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji (UNCED). Vo vystúpeniach jednotlivých účastníkov i v záverečných dokumentoch sa veľakrát zdôrazňovala úloha mimovládnych organizácií (NGOs). V najobsažnejšom z prijatých dokumentov - Agende 21, v kapitole 27 Posilnenie úlohy NGOs - partneri pre trvalo udržateľný rozvoj sa o. i. konštatuje:

„NGOs hrajú životne dôležitú úlohu pri formulovaní a praktickom uplatňovaní participatívnej demokracie. Ich kredit vyplýva zo zodpovednej a konštruktívnej úlohy, ktorú majú v spoločnosti. Formálne i neformálne organizácie, rovnako aj miestne hnutia, by sa mali vnímať ako partneri pri naplňovaní Agendy 21... Vlády by mali vytvoriť predpoklady na: zabezpečenie alebo posilnenie existujúceho dialógu s NGOs,.. podporu partnerstva a dialógu medzi miestnymi NGOs a miestnymi autoritami v aktivitách orientovaných na trvalo udržateľný rozvoj,.. zohľadnenie poznatkov a zistení, ktoré prinášajú monitorovacie a dozorné mechanizmy NGOs,.. poskytovanie potrebných údajov a informácií,.. zvýšenú materiálnu podporu NGOs... atď.“

Tvárou v tvár týmto požiadavkám a záväzkom, ku ktorým sa oficiálne prihlásila aj naša republika, treba otvorene povedať, že skutočnosť sa uberať skôr opačným smerom. Úroveň a intenzita dialógu medzi vládnymi a mimovládnymi zložkami v životnom prostredí od Ria skôr klesla, než vzrástla, čo však platí aj o ostatnej verejnosti.

Účasť NGOs a ostatnej verejnosti na procese EIA možno posudzovať z viacerých hľadísk:

1. *Hierarchická úroveň*, na ktorej sa potenciálne vplyvy činností na životné prostredie posudzujú, napr.: lokálna, regionálna, celoštátna (národná), medzinárodná, pričom vplyv ľudskej činnosti na životné prostredie sa môže prejavovať odlišne, ba protikladne, keď ho hodnotíme z rozličných úrovní (napríklad rekonštrukciu a rozširovanie prvovýroby hliníka v Žiari nad Hronom).

2. *Konflikt záujmov* medzi obyvateľmi rôznych lokalít, regiónov, krajín v prípade odlišného hodnotenia dôsledkov toho istého diela na životné prostredie, pričom názorové konflikty dotknutej verejnosti ovplyvňujú aj postoje NOGs (napr. Turiec versus Horná Nitra v prípade vodnej nádrže Turček).